

Я. О. Петік, асп.
Інститут філософії імені Г.С. Сковороди, Київ, Україна

МОНОТЕЇСТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ ТА ВИНИКНЕННЯ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ: ДЕЯКІ ПАРАЛЕЛІ

Більшість культурно впливових релігій давнього світу були політеїстичними аж до своєрідної революції монотеїзму, пов'язаної перш за все із становленням християнства офіційною релігією пізньої Римської Імперії. На даний момент більшість віруючих належать до монотеїстичних конфесій. Монотеїзм спричинив визначальний вплив на сучасну культуру та суспільство включно з масовою культурою.

Чарльз Тейлор в своїй книзі "Джерела себе", [Тейлор] присвяченій становленню модерної ідентичності висуває думку згідно якої християнська релігія та різноманітна її критика багато в чому сформували сучасну людину як таку. Тобто релігія торкається всіх сфер культури, зокрема і масової культури. Ідентичність людини формує її запиту, не тільки чисто культурні, а і економічні також. Тим цікавіше дослідити паралелі між процесами в релігійних спільнотах та реальними суспільно-політичними процесами, які є наразі актуальними.

Масова культура з'явилась у першій половині ХХ ст. і нероздільно пов'язана із становленням нових засобів комунікації та явищем тоталітарної пропаганди. Тільки у рамках масової культури, культурні артефакти почали розглядатися як продукція, тобто речі, які можуть вироблятися масовим чином і розповсюджуватися серед населення. Подібними артефактами масової культури є телесеріали, кіноблокбастери, відеоігри, розважальна література.

Християнська церква у Римській Імперії розвивалась від початку, як колектив общин, у яких можуть бути розбіжності з приводу деяких догматів [Лінч]. З часом ці суперечності ставали всі потужніше аж доки не виникли перші єресі (зокрема, аріанство), що привело до боротьби у межах церкви та непрямим чином – до Нікейського собору, де догмати було вперше уніфіковано. Не важко побачити паралелі з тим що відбулося при переході від високої культури домодерності у масову культуру ХХ ст. Смак "людини маси" дозволяє уніфікувати культурні артефакти та зробити їх частиною світового виробництва. Як політеїзм приніс новий формат духовних пошуків так і масова культура змінила формат мистецьких.

Є можливим дати прогноз щодо популярності того чи іншого масового культурного артефакту, оскільки цінності громади стандартизовані. Тобто більшості людей подобається "типові" речі. Подібно тому, як дог-

мати віри було уніфіковано на Соборі. Висока культура тепер існує у своєрідному заповіднику. А щодо загального культурного ринку відкриваються необмежені можливості для економічного та політичного експлуатування суспільства – культурний продукт приносить прогнозований грошовий прибуток і одночасно він дозволяє впливати на цінності громади і таким чином керувати суспільною думкою.

Виникає питання – чи існував якийсь "загальнокультурний Нікейський собор"? Тобто чи були запроваджені в останні кілька століть цінності людського суспільства сконструйовані штучно та запроваджені з певними меркантильними цілями? Позитивна відповідь на це питання неминує веде в маргінальну область теорій змови. Зрозуміло одне – до певної міри на культурні вподобання населення можливо впливати і отримувати від цього значну вигоду.

У домодерні часи висока культура була доступна небагатьом через високі соціальні бар'єри освіти. Культура для широких верств населення існувала у вигляді народної культури. Втім, не можна сказати, що народна культура була примітивною, оскільки іноді вона ставала джерелом ідей для високої культури (ідеї романтиків). Монотеїстичні релігії відомі тим, що асимілюють деякі етнічні елементи народної культури (наприклад, свята).

Бог монотеїстичної релігії не такий, як боги язичницьких культів. Спасіння може досягти кожний, хто виконує заповіді Божі (воно може бути масовим). Нема інституту містерій та зовсім по іншому розглядається статус жерців (священників). По іншому побудоване спілкування з людьми, які досягли успіху в мирському суспільстві, тощо.

Без масштабних змін у загальній культурі, в тому числі духовній, ніколи б не виникло таке явище як тоталітаризм. Таким чином, історичні події в одному з сегментів духовної культури людства знаходять своє відображення в іншому.

Список використаних джерел:

1. Тейлор Чарльз Джерела себе – Київ: Дух і літера, 2005, 696 с.
2. Лінч Джозеф Середньовічна церква – Київ: Основи, 1994, 491 с.

А.О. Ткач, здобувач
Університет "Україна", Київ, Україна

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕС-КОРПОРАЦІЙ ТА РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

В Україні поступово розвивається таке явище, як соціальне підприємництво, учасниками якого релігійні організації. Значення набуває ефективність досягнутих соціальних результатів, оскільки соціальний підприємець змінює інфраструктуру соціальної системи.

Соціальне підприємництво розглядається як фактор створення нової економічної інфраструктури. Існує необхідність формування законодавчого механізму регу-

лювання соціального підприємництва. Актуалізує дослідження і те, що в умовах посилення державності, соціальної орієнтованості всіх інституціональних структур значення набуває взаємодія релігійних організацій, бізнесу і держави в реалізації концепції соціальної відповідальності. У межах розглянутих тенденцій має бути пошук науково-практичних шляхів розвитку відносин між державою, бізнесом і суспільством в галузі соціаль-

ної відповідальності, що забезпечує перерозподіл соціальних зобов'язань між державою, бізнесом, громадськими організаціями для ефективного вирішення соціальних задач суспільства. Вирішення всіх цих проблем є актуальними для України, яка активніше інтегрується до єдиного соціального і економічного простору.

Церква введена в правове поле законів і нормативних актів про юридичних осіб, про освіту, про Збройні Сили і соціальний захист військовослужбовців, у трудові правовідносини, у господарські, податкові і пенсійні правовідносини, авторське право, перевиховання і виправлення (ресоціалізацію) осіб, що здійснили правопорушення.

Соціальне підприємництво покликане для вирішення соціальних проблем на базі бізнесу, що найчастіше неможливо вирішити стандартними механізмами втручання держави або через некомерційні організації (НКО). Напрацьовуються форми підтримки з боку держави соціальних підприємців через вивчення досвіду функціонування соціального підприємництва. Для розвитку соціального підприємництва необхідне створення законодавчої бази, збільшення ролі держави у фінансуванні соціальних проєктів на початкових етапах; інформування громадськості та органів влади про роль та діяльність соціальних підприємців.

Аналіз поняття "відповідальність" дозволив виділити складові, що мають значення стосовно взаємин бізнесу, держави та релігійних організацій в соціальній сфері: по-перше, відповідальність має історично конкретний характер; по-друге, відповідальність розглядається як система взаємин між суб'єктами з приводу здійснення взаємних вимог, що сприймаються ними як підстави для прийняття рішень і здійснення дій; по-третє, змістом відповідальності є залежність суб'єктів. Контури взаємодії між бізнесом, державою і релігійними організаціями позначені в моделях соціальної відповідальності бізнесу відіграє досвід компаній на прикладі США та Європи, що сприяє зменшенню політичних ризиків, розробці заходів для підтримки соціальної стабільності і зниженню рівня напруженості в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Гриньків М.В. Політичний контекст у комунікації релігійних організацій // Глея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2016. – Випуск 114 (№11). – С. 303-307.
2. Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка / НАН України, Від-ня релігієзнавства Ін-ту філософії ім. Г. С. Сковороди, Укр. асоц. релігієзнавців, Асоц. "Духов. відродження"; [за заг. ред. Филипович Л. О. і Горкуші О. В.]. – Київ : Самміт-Книга, 2014. – 650, [22] с.

О.І. Ткач, д-р політ. наук, проф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ІНСТИТУЦІЙНА ПІДТРИМКА СОЦІАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Європейський вибір України обумовлює розвиток національної моделі державно-конфесійних відносин на засадах партнерства з метою вирішення викликів, які існують в соціальній сфері щодо соціально орієнтованої діяльності, досягнення суспільно-корисних цілей. Соціальна складова становить спектр функціонування релігійних інституцій. Церкви інтегровані в структуру соціуму, приймають безпосередню участь у вирішенні суспільних проблем. Соціально орієнтована робота є обов'язком об'єднання віруючих, засвідчує про відповідальність конфесії перед тією спільнотою, серед якої вона поширює своє вчення.

Суспільно корисна діяльність конфесій характеризується багатовекторністю, наявністю суспільно значимих проєктів, пошуком нових форм роботи. Вагомість соціальної складової, орієнтованої на здійснення суспільно корисної діяльності; у функціонуванні церков підтверджується формуванням підрозділів в структурі. Межі соціальної роботи конфесій визначаються укоріненням до структури соціуму через власні мережі осередків; які користуються авторитетом серед населення. Активність релігійних організацій в соціальній сфері обумовлює рейтинг довіри у суспільстві, сприяє формуванню партнерської моделі державно-конфесійних відносин. Конфесії здійснюють волонтерський рух через формування невеликих груп віруючих, які надають адресну соціальну, медичну та патронажну допомогу інвалідам, хворим,

громадянам похилого віку, дітям-сиротам, опікуються засудженими в місцях позбавлення волі; забезпечення зайнятості незахищених груп населення та надання послуг в галузі працевлаштування, соціального обслуговування, біженцям, допомоги постраждалим, освіті громадян з обмеженим доступом до освітніх послуг.

Об'єднуються зусилля релігійних організацій, бізнесу, суспільства і держави з метою розвитку соціального підприємництва. Проблема полягає в тому, що соціальне підприємництво знаходиться на стику добродійності релігійних організацій та бізнесу. Оскільки метою традиційного підприємництва є отримання прибутку в рамках діючого законодавства, представники бізнесу користуються "схемами" добродійності як способу законного скорочення податків.

Визначення поняття соціального підприємництва має попередити несумлінне застосування цього виду діяльності підприємцями і підризу довіри громадськості до організацій. Однак масовому застосуванню підходу перешкоджають відсутність правового поля і чіткого поняття того, яке підприємство вважати соціальним.

Роль у соціальних проєктах і програмах релігійних організацій відіграють благодійні фонди, місії та братства, нові форми соціального служіння.

Ю.О. Чіх, студ.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СОЦІАЛЬНА РОБОТА БУДДІЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ "BUDDHISM FOR DEVELOPMENT" ТА "HITOSAJI"

"Ченці, ви повинні проповідувати Дхамму, блукаючи з села в село для щастя і благополуччя багатьох із співчутливим розумом, спрямованим до світу істот, таких як люди та боги" [Dāgha Nikāya, II. 45]. Буддизм – миролюбива релігія, тому цікавим є те, що коли хтось йде "восьмеричним шляхом", від початку до кінця він повинен займатися соціальною роботою. Згідно з думкою монаха Дхаммаратана Ілукела, соціальна робота повинна ґрунтуватися не тільки на правах людини, але й на моралі, співчутті та мудрості.

"Buddhism for Development"

Із статті "Monks as Social Workers: How Buddhism Helps Development" Кетрін Маршалл, ми дізнаємось про віронатхненного активіста Хена Моніхенду – монаха, другого директора організації "Buddhism for Development", який демонструє велику зацікавленість у проведенні соціальної роботи за підтримки буддійських віруючих у Камбоджі. Він розповідає, що монахи "вирушають з пагод", з метою навчати та долучатись до проблем людей. За їх підтримки були збудовані школи, лікарні, а близько 50000 монахів готові стати безкоштовними соціальними працівниками.

"У 1995 році я був першим монахом, що почав говорити про ВІЛ / СНІД. Я говорив про проблему усвідомлення цих явищ. Багато людей скаржились і зневажили мене, кажучи, що я не можу бути ченцем і говорити про ВІЛ / СНІД. Для ченця говорити на цю тему було табу. Тим не менше, я намагався розповідати та навчати про ВІЛ / СНІД, через мої проповіді та вчення. Через один-два роки я вже не був єдиним, хто займався цими проблемами, і люди прийняли ідею буддійських ченців, які включили питання про ВІЛ / СНІД в релігійне служіння".

Організація "Buddhism for Development" була створена у 1990 році. Їїго перше місце розташування було в таборах уздовж кордону Камбоджа та Тайланду в неспокойні часи тієї епохи, вони існували допомагаючи тим переселенцям, що живуть там. У таборах почали працювати монахи, включаючи Хена Моніхенду, і у 1992 році, вони переїхали до самої Камбоджі. У новому місці вони зберігали таку саму концепцію: буддизм для розвитку.

"Я твердо вірю в те, що кожна країна має свої власні заслуги та цінності – своєрідний дух корінних народів, культура корінних народів та стратегія корінних народів – і це те, що потрібно для відтворення нації. Нехай народ зцілює себе. Камбоджа повинна зцілювати себе через свої власні цінності та переконання, а не від інших. І буддизм є однією з найважливіших частин Камбоджі. Близько 95 відсотків населення є буддистами. У буддизмі існує вчення, що може бути використано для зцілення народу та його людей".

"Hitosaji"

"Hitosaji" це буддійська соціальна організація. "Hitosaji" на японському означає буквально "одна ложка". Ця назва з'явилася з біографії Хонена, засновника деномінації "Дзодо" в 12 столітті.

"Hitosaji" була офіційно заснована в 2009 році як організація священиків деяких деномінацій "Jodo Pure Land", хоча її діяльність почалася уже у 2004 році. Один із засновників о. Гакуген Йошімізу народився та виріс в районі "Санья", що у місті Токіо, де жило багато робітників. На сьогоднішній день, існує багато людей, що сплять на вулицях Японії вночі, тобто нужденних. У організації є три види надання допомоги для нужден-

них: 1) похоронна підтримка, 2) годування нужденних, 3) заохочення людей жертвувати рис. Завдяки цій діяльності група намагається побудувати кооперативні відносини з громадою та некомерційними організаціями (НКО), щоб підтримати нужденних, а також стати моделлю діяльності для громадян.

"Те, що ми робимо, не є нічим особливим" – зазначає представник організації Акінорі Такасе. Надаючи лише одну рисову кульку та чай, соціальні робітники "Hitosaji" провадять пропедевтичні розмови із нужденним, в яких розмовляють про можливі шляхи вирішення проблем, опираючись при цьому на буддійське віровчення. Організація не має на меті лише звичайну допомогу у фізичних потребах, вона прагне створити придатні умови нужденним як на духовному, емоційному рівні, так і на побутовому, фізичному, так як вони мають у своєму розпорядженні психологічні, інтелектуальні та емоційні інструменти, наприклад, сила медитативної практики, яка допомагає інтегрувати емоційний зміст соціальної роботи, відмовитися від суперечливих і шкідливих поглядів та поведінки, а також забезпечити духовне оновлення від тривалої, важкої соціальної роботи, яка часто закінчується "згоранням особистості". При цьому, багато з учасників цього руху має змогу отримати унікальне знання та навички при спілкуванні з людьми, яких спіткала тяжка доля. Таким чином, багато священиків насправді вчаться у безпритульних і роздурюють про власне життя. Тому важливим є намагання побудувати інтерактивні відносини.

Рух також займається підтримкою так званих "маргіналізованих", що називає частиною нової фази японського буддизму в останні роки. Зосередження уваги на індивідуумі та спільне вирішення проблем можна розглядати як основоположні аспекти цієї організації. Буддизм повинен намагатися пристосовуватися до соціальних змін, в яких індивідуалізм збільшився.

Сучасні тенденції буддійського розвитку країни Вранішнього Сонця схильні до секуляризації, проти якої "Hitosaji" і виступає. "Є деякі люди, які вирішили відмовитися від участі в поклонінні предкам. Вони не стежать за релігійними службами старого стилю. Кількість цих людей зростає, і важко зупинити таку тенденцію". Організація максимально пристосовується до цієї нової ситуації, щоб зупинити секуляризацію. Акінорі Такасе наголошує на важливості буддійських храмів та общин у Японії. "Тим не менш, храм як і раніше має можливість бути місцем збору для різних людей. Храмові мережі можуть стимулювати людей, частіше відвідувати храми. Храми є ядром спільноти, вони повинні посилити свій потенціал, так як є невід'ємною культуротворчою частиною країни, а також тому, що саме завдяки підтримується буддійська соціальна робота".

Висновки. З точки зору буддизму соціальна робота повинна ґрунтуватися не тільки на правах людини, але й на моралі, співчутті та мудрості. Ця частина є, мабуть, самим унікальним і найважливішим вкладом, який буддизм може запропонувати у області соціальної роботи. Учасники руху громадянського суспільства, які практикують духовну дисципліну, мають у своєму розпорядженні психологічні, інтелектуальні та емоційні інструменти, які світський гуманізм не може запропонувати, у цьому і є перевага буддійських організацій.

Можна сказати, що соціальна робота "Buddhism for Development" та "Hitosaji", у зв'язку з сучасними процесами секуляризації, є цікавою та актуальною проблематикою. Діячі цих організацій мають на меті шляхетні цілі, які були поставлені ними згідно з вченням буддизму. Кожен рух досягнув певних результатів у соціальній структурі, та безумовно спричинив зростання соціального рівня завдяки проведеним ними роботі.

Список використаних джерел:

1. Tipitaka The Pali Canon [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.accesstoinsight.org/tipitaka/>.

2. Scharff M. A Second Discussion with Heng Monychenda, Director of Buddhism for Development [Електронний ресурс] / M. Scharff, A. Delaney, K. Marshall. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://berkeleycenter.georgetown.edu/interviews/a-second-discussion-with-heng-monychenda-director-of-buddhism-for-development>.

3. Takase A. The Activities of the Hitosaji Association [Електронний ресурс] / Akinori Takase. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://jneb.jp/english/activities/dyingcar/hitosaji>.

4. Watts J. THE SEARCH FOR SOCIALLY ENGAGED BUDDHISM IN JAPAN [Електронний ресурс] / Jonathan Watts. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <https://ogigaya.wordpress.com/readings/search-for-seb-in-japan/>.

Л.О. Шашкова, д-р філос. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В СУСПІЛЬСТВІ ЗНАННЯ

Дослідження знання в "суспільстві знання", в "інформаційно-мережевому суспільстві" як результату процесів не лише епістемологічних вимагає не вилучення соціального, а навпаки необхідного його залучення для дослідження. Спроби нової концептуалізації знання представляє соціальна епістемологія, з позиції якої вироблення знання є результатом соціальних інтеракцій і дискурсивних практик. Для цього процесу характерний когнітивний розподіл праці, оскільки індивід не може особисто контролювати і передбачати результати власної когнітивної діяльності.

Соціальна епістемологія визначається її засновником Елвіном Голдманом у Стенфордській філософській енциклопедії як дослідження соціальних вимірів знання чи інформації, але водночас автор звертає увагу на наявність різних позицій щодо сучасного наповнення терміну знання, розуміння соціального тощо. У межах соціальної епістемології мають досліджуватися не лише соціальні практики з точки зору їх впливу на істиннісні значення переконань суб'єктів. Структура знання і його зміст починають розумітися як соціальні процеси, тобто йдеться про поєднання соціальних практик із процесом соціального виробництва знання.

Відомим сучасним філософом і соціологом Стівеном Фуллером ставиться проблема "виробництва знання", він наголошує на важливості політичного, інституційно-організаційного, економічного контекстів для філософського розуміння. Процес виробництва і розподілу знання знаходиться в центрі розгляду: пізнання розглядається як діяльність, яка вимагає матеріальних ресурсів (прилади, технології), використовує їх (інструменти, матеріали) і створює матеріальні продукти (тексти). Продукція знання при цьому уподібнюється виробництву інших матеріальних благ. Нормативна робота епістемолога, за С.Фуллером, є прийняття рішень в сфері політики знання. Фундаментальне питання дослідження наступне: як має бути організований пошук знання, що проходить в нормальних умовах і за великої кількості людей [1, с.3]. С.Фуллер визначає соціальну епістемологію як таке нормативне підприємство, що покликане визначити кращий спосіб розподілу когнітивної праці, що займається організацією процесу виробництва знання.

С.Фуллер аналізує поняття знання як суспільного блага і як соціального капіталу. І філософи, і економісти вважають, що знання, поширюється вільно і потрібні спеціальні зусилля, щоб обмежити його рух. У кінцевому рахунку, знання стає доступним кожному, що збільшує загальний рівень свободи і добробуту. Наскільки це виконується реально, ніколи не є достатньо проясненим. Необхідні спеціальні зусилля, щоб робити знання

універсально доступним. С.Фуллер пропонує економічну метафору умов виробництва знання і розглядає капіталістичну модель виробництва знання. Проблема пізнання має бути визначена в термінах економіки виробництва текстів. Він відходить від класичного індивідуалізму і стверджує, що індивід не може сам контролювати і передбачати результати власної когнітивної діяльності, а епістемічні процеси не проходять на рівні індивідуальної психології. Знання виробляється шляхом соціальних інтеракцій і дискурсивних практик. Щоб зрозуміти цей процес, необхідно розглядати процеси виробництва і функціонування знання на рівні соціальних інтеракцій. Виробництво знання, таким чином, постає як феномен, складніший, ніж його описує класична епістемологія. Епістемолог контролює умови виробництва і розподілення знання як "менеджер когнітивної економіки".

Соціальний епістемолог має показати, як на продукт когнітивної діяльності впливають зміни соціальних стосунків, в яких знаходяться виробники знання і має бути ідеальним політиком знання. Тобто вміти вказати схему розподілу праці для виробництва знання, або якщо суспільство вже виробило таку схему ідентифікувати продукт, який виробляється за даною схемою [1, с.3]. Знання не можна накопичувати безкінечно чи розподілити на всіх безкоштовно: С.Фуллер підходить до знання як до обмеженого ресурсу, який має вартість. Результатом матеріальної моделі знання є політизація знання: розподіл знання означає і розподіл влади.

С. Фуллер перевизначає знання в термінах економіки виробництва текстів. Виробництво знання – це економічний процес, пояснюється це тим, що один має більше знань, інший менше. Фундаментальним питанням є не накопичення знань, а їхній справедливий розподіл [1, с.29]. З точки зору "економізації" сам процес виробництва знання С.Фуллер розглядає як такий, що складається з двох рівнів. Перший рівень – макрорівень, на якому кожне нове знання перерозподіляє загальний баланс обізнаності. Другий рівень – макрорівень, знання, скоріше, циркулює і зберігається, ніж передається. "Мати знання" не означає "володіти знанням". Виробник знання може заробити, беручи участь у пізнавальних процесах.

Отже, в межах розгляду соціальної епістемології активно залучена економічна позиція, коли суспільство знання звертається до менеджменту знання. Даний погляд є новим в розумінні знання на вітчизняних теренах, тоді як раніше знання оцінювалося в світлі власних ідей, незалежно від матеріальних чинників. Постає питання: чи необхідний такий менеджмент знання в сучасному світі, щоб не залишитися невикористаним?